

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ: Κραδασμοί της ζωής και της ποίησης – Συνέντευξη στον Θεοδόση Πυλαρινό

Πρώτο μέρος της συνέντευξης για το περιοδικό "Αποικία"

19 Σεπτεμβρίου 2017

Ο ποιητής Κυριάκος Χαραλαμπίδης (*1940) -
φωτογραφίες: Ρήσος Χαρίσης

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ: ΚΡΑΔΑΣΜΟΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

*Με αφορμή την επικείμενη παρουσίαση της νέας ποιητικής συλλογής του ποιητή **Κυριάκου Χαραλαμπίδη**: «**Ηλίου και Σελήνης άλως**» (εκδόσεις Ίκαρος, 2017)*

*που θα γίνει **αύριο Τετάρτη, 20.9.2017, ώρα 20:30** στο **βιβλιοπωλείο ΙΑΝΟΣ***

από τον Αλέξιο Μάινα (ποιητή) και τον Κυριάκο Μαργαρίτη (συγγραφέα)

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΕΦ' ΟΛΗΣ ΤΗΣ ΥΛΗΣ ΜΕ ΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ ΚΥΡΙΑΚΟ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ – στον πανεπιστημιακό (νεοελλ. φιλόλογο) Θεοδόση Πυλαρινό για το περιοδικό «Αποικία»

~.~

Ο ποιητής Κυριάκος Χαραλαμπίδης και (δεξιά) ο καθηγητής Θεοδόσης Πυλαρινός

(Θ.Π.) – Μιλήστε μας, παρακαλώ, για τα παιδικά σας χρόνια: πρόδρομες ενδείξεις και ερεθίσματα.

(Κ.Χ.) – Άρχισα να γράφω ποιήματα από μικρός, γύρω στα εννιά μου χρόνια. Δεν ήταν τίποτε σπουδαίο, όμως με κράτησαν κοντά στο ζεστό σώμα της ποίησης. Το σημαντικό στην περίπτωση αυτή δεν κρίνεται από το αποτέλεσμα παρά από ένα πλημμύρισμα για έκφραση και **μια μυστηριώδη ώθηση για δημιουργία**. Θυμάμαι πάντως και το θέμα του πρώτου μου ποιήματος: αφορούσε την ελληνική σημαία, που τη φανταζόμουν να κυματίζει «από του Βαρωσιού τα τείχη». Το Βαρώσι κατ' ακρίβεια ήταν η έξω από τα βενετσιάνικα τείχη νέα πόλη της Αμμοχώστου. Δυστυχώς, από τον Αύγουστο του 1974, παραμένει ακατοίκητη, περιμαντρωμένη εντελώς από τα τουρκικά στρατεύματα κατοχής – «ολάκερη μια πόλη μες το κρατητήριο», όπως λέω στην ποιητική σύνθεση «**Αμμόχωστος Βασιλεύουσα**». Εκεί έζησα τα πρώτα μου χρόνια, από το νηπιαγωγείο ίσαμε το πέρας της φοίτησής μου στο Ελληνικόν Γυμνάσιον Αμμοχώστου (ο όρος τότε κάλυπτε και τη σημερινή έννοια του Λυκείου).

Έτυχε να **γεννηθώ (το 1940) στο χωριό Άχνα** (17 χιλιόμετρα από την Αμμόχωστο), τώρα κατεχόμενο και αυτό από τους εισβολείς. Στα πέντε μου χρόνια, και πριν ακόμη ο πατέρας μου γυρίσει από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου ανδραγάθησε ως εθελοντής, **μετακινηθήκαμε στο Βαρώσι** (1945). Η πόλη ήταν ακόμη μικρή και ειδυλλιακή, όμως εξελισσόταν ραγδαία εξαιτίας της θέσης που κατείχε γεωγραφικά (διέθετε το σημαντικότερο λιμάνι της Κύπρου καθώς και την καλύτερη παραλία και αποτελούσε τουριστικό, εμπορικό και διοικητικό κόμβο της επαρχίας Αμμοχώστου). Μπορώ να πω ανδρωνόμουν βιολογικά μαζί με την ανάπτυξη της πόλης, σε βαθμό που η σωματική της εξέλιξη εκτυπώνονταν στη μνήμη μου με αντίστοιχες ψυχικές αναδιατάξεις. Ο χώρος ήταν για μένα κάτι ζωντανό. Με συνοδεύουν ακόμα οι μεθυσμένες μοσκοβολιές των πορτοκαλιών της Αμμοχώστου, τα κρινάκια στους αμμόλοφους της παραλίας της, αλλά και η αύρα από τις παραδιπλανές **αρχαίες πόλεις Έγκωμη και Σαλαμίνα**, που οριοθετούσαν μυστικά και φανερά στοιχεία ελληνικής ταυτότητας. Η περίοδος εκείνη συνέπεσε με τον **απελευθερωτικό αγώνα του 1955-59**, που ενστάλαξε στις ψυχές ποιητική ανάταση και μια πνευματικότερη βίωση της ιστορίας. Σ' αυτό το χαλκουργείο του αγώνα η γενική ψυχή του τόπου αποκτούσε χαρακτήρα και ανακάλυπτε την ουσία της.

Αυτά ως υποδομή και περίγραμμα. Ταυτόχρονα συνέβαλλε στην ανάπτυξή μου το οικογενειακό περιβάλλον. Η μητέρα μου, απλή γυναίκα του λαού, έλεγε, για παράδειγμα, στους άλλους με καμάρι πως **ο γιος της «ποιεί ποιήματα»!** Και ο μεγαλύτερος κατά 16 χρόνια αδελφός μου Ανδρέας μού αγόραζε βιβλία με πατρική στοργή. Η δε αδελφή μου Έλλη, δυόμισι μόλις χρόνια μεγαλύτερη, με προφύλαγε από τα μειράκια της γειτονιάς κι ένιωθε περηφάνια για την ποιητική μου επίδοση. Από μια καλή μοίρα δεν γνώρισα τον

ανταγωνισμό μέσα στο σπίτι. Θα πρέπει να προσθέσω ότι και οι συμμαθητές μου με αγαπούσαν, καθώς και οι διδάσκαλοι στο Δημοτικό, στο Γυμνάσιο και στο Πανεπιστήμιο. Με είχαν πάρει όλοι από καλού εξαιτίας της ποιητικής μου ιδιότητας. Ήμουνα κι εγώ «παιδί φανατικό για γράμματα».

Τα καλοκαίρια στην εξοχή, στον Άγια Φίλωνα (αρχαία Καρπασία) απομακρυνόμουν σε κάποιους σπηλαιώδεις αρχαίους τάφους και ζούσα την ευδαιμονία μου· μακριά από το θόρυβο, συντροφιά με τις σαύρες και κανένα φίδι, κατέτρωγα βιβλία, υπογράμμιζα και κρατούσα σημειώσεις στα περιθώρια. Η γύρω φύση ήταν ποιητική και ο κραδασμός του χώρου, σπαρμένου με ψηφίδες και αρχαία νομίσματα, σε συνδυασμό με τους απλούς ψαράδες και τα μποστάνια που άγγιζαν τη θάλασσα, ήταν της τέχνης μου οι δωροδότες. Σ' αυτά θα προσθέσω και τον λογοτέχνη Γιώργο Σταυρινό Οικονομίδη που έφτανε με τα άλογό του από το ακριτικό χωριό Ριζοκάρπασο, για να καθίσει μπροστά στη γραφομηχανή του στο πέτρινο σπιτάκι του κοντά στο κύμα. Μπορώ να θυμηθώ και τις χελώνες κάποιες νύχτες και το σκυλί μας που γάβγιζε τα κύματα όταν φυσούσε ο βοριάς, αλλά και τη μυρωδιά του ζεστού ψωμιού σαν έβγαινε απ' το φούρνο. Στο βιβλίο μου «**Αιγιαλούσης επίσκεψις**» θα μπορούσε κανείς να αναγνωρίσει σημεία από την **οντολογία αυτού του χώρου**. Πώς αλλιώς να περιγράψω τώρα εδώ και το πηγάδι με τα αγίασμα στο κέντρο του ημιερειπωμένου ναού του Αγίου Φίλωνα (πρώτου επισκόπου Καρπασίας); Αρχαιολόγος ξάδερφός μου, ο Κυριάκος Νικολάου, μια μέρα έβαλε κάποιον να κατέβει σ' αυτό και ιδού, ο εργάτης ανέβαζε συνέχεια από τον πυθμένα του πηγαδιού ειδώλια και αγγεία, τόσα που γέμισαν ολόκληρο δωμάτιο. Επρόκειτο, καταλαβαίνετε για έναν αρχαίο αποθέτη στην καρδιά του χριστιανικού ναού! Και στον τοίχο της αψίδας –απαραίτητο θαρρείς συμπλήρωμα– αεροζυγιάζονταν ένας οικουρός όφης («θερκόν», όπως το λέμε εμείς στην Κύπρο).

Γνωρίζω πως η μνήμη είναι επιλεκτική. Αν τύχει μάλιστα να είσαι λογοτέχνης, η ίδια η μνήμη επιλέγει στο όνομα της τέχνης σου τις λεπτομέρειες που σου προσφέρει. Καμία διάκριση ανάμεσα στο ουσιαστές και το επουσιώδες! Αυτό που έχει αξία είναι **ο κραδασμός που σου δίνουν κάποιες εικόνες** και η αντήχηση που έχουν στην απορημένη ακόμα ψυχή σου. Ίσως το ζητούμενο να είναι να παραμένεις παιδί με οποιοδήποτε αντάλλαγμα και με στοιχεία συμβατά στις δικές σου ανάγκες.

~.~

(Θ.Π.) – Πώς αντιμετωπίζετε τον όρο «εθνικός ποιητής», τον οποίο κάποιοι γενικότερα σας αποδίδουν.

(Κ.Χ.) – Υπάρχει κίνδυνος να παρεξηγηθώ, αν αποδεχθώ χωρίς αντίσταση έναν τέτοιο όρο. Ίσως και να δυσκολεύει την πορεία μου, γιατί θα μου αφαιρούσε ταπεινοφροσύνη, ενώ θα προσέθετε φθόνο σε άλλους. Πρόκειται ασφαλώς περί όνου σκιάς. **Αν σε κάτι θα ήθελα να είμαι «εθνικός», αυτό θα ήταν η γλώσσα.** Η θεματολογία ως προς την έννοια της πατρίδας είναι ένα σημείο που μπορεί να σε καταστήσει μονάχα εξωτερικά «εθνικό». Η υπεράντληση του όρου καθιστά αλίμονο πρωτότοκους τους Χρυσαιγίτες! Ευτυχώς **ο Καβάφης έλυσε το ζήτημα pro πολλού.** Ας θυμηθούμε την κλασική του δήλωση: *«Δεν είμαι Έλληνα, είμαι ελληνικός. Προσοχή, όχι Έλληνα, ούτε ελληνίζων, αλλά ελληνικός.»*

Το ρώτημα είναι πότε και με ποιο τρόπο γίνεται κανείς «ελληνικός». Η απάντηση υπάρχει στη μαγική εικόνα που λέγεται ποιητική κατάθεση ενός εκάστου. Αναζητήστε τον **σολωμικό «μικρό προφήτη-ποιητή»** και την **έγνοια του για ελευθερία και γλώσσα**, και θα σας δοθεί η συνταγή. Θα παρέμενε ωστόσο ημιτελής χωρίς αυτό που ο **Μακρυγιάννης** αποκαλεί **«αρετή ελληνική»**, εννοώντας, βαθιά μέσα στο «είναι» του, μια ανώτερη διάσταση που υπερβαίνει το γεωγραφικό πλαίσιο και καθορίζει την **ύψιστη ευγένεια της ανθρώπινης καταγωγής. Το «ελληνικό» δηλαδή ως πανανθρώπινη αξία** και όχι ως μητρώο γηγενούς πληθυσμού.

Το ζητούμενο επομένως είναι να μας δοθεί η χάρη **να λαξέψουμε το άγαλμα της ψυχής** και να ενωτισθούμε την έννοια του «ελληνικού», συντονισμένοι αποκαλυπτικά με το βάθος της αυταξίας του. Το έθνος μας δεν πρέπει να είναι συνυφασμένο μονάχα με την Ελλάδα, παρά με την Οικουμένη. **Ελληνικό είναι αυτό που ανήκει στη γενική πατρίδα των ανθρώπων, όταν αξιώνονται να υπερβαίνουν τα γεωγραφικά και ιστορικά τους αναχώματα και να επεκτείνονται «μεθιστορικά».** Πέρα από την υλική των πραγμάτων πλευρά, ανοίγονται οι αιθέριοι ουρανοί της αρετής, όπως την εγκαλλώπισαν αισθητικά οι αρχαίοι Έλληνες σοφοί και καλλιτέχνες. Μακάρι λοιπόν να αξιωθούμε όλοι να γίνουμε, υπό αυτή την έννοια, «εθνικοί» και «ελληνικοί».

~.~

– Στη δική σας ποίηση, όπως διαπιστώνουμε, καλύπτονται θεματικά όλες οι εποχές του ελληνισμού.

– Αυτό είναι αλήθεια, όμως δεν το επιδίωξα προγραμματικά. Μάλλον είναι απότοκο ανάγκης να **συλλαμβάνω τον Ελληνισμό ως ένα όλον**. Αν με ρωτάτε ποιος έδωσε μια τέτοια εντολή, δεν ξέρω να απαντήσω. Ίσως να ψάχνω την απάντηση κι εγώ, περνώντας από ανοίγματα που αφήνει η εξελικτική πορεία του λαού μας μέσω **ιστορίας, γεωγραφίας και γλώσσας**. Έχοντας σπουδάσει ιστορία και αρχαιολογία, τα πράγματα ευκολύνονται απ’ την πλευρά της χρήσης των οργάνων.

Μια πιθανή δεύτερη εξήγηση είναι ότι η Κύπρος ανήκει στον ακραίο Ελληνισμό κι εδώ έχω θεσπιστεί να κατοικώ. Η γεωγραφική θέση και οι ιστορικές περιπέτειες του τόπου προσφέρουν την αιτία για στοχαστική θεώρηση, **αναστοχασμό και μετάπλαση του υλικού**. Όμως αυτό δεν θα ήταν αρκετό αν δεν υπήρχε από πίσω η σύλληψη του κραδασμού και μια ευθύνη να παραμείνουμε Έλληνες αναζητώντας το χαμένο κέντρο – τα στοιχεία εκείνα που ακεραιώνουν την όψη που «μετράει τη γη».

Αλλά προσοχή, το πανόραμα της ελληνικής διαδρομής μπορεί να καταντήσει εξωτερικό και τουριστικό! Η έγνοια μου ακριβώς συνίσταται από την ευθύνη μου να μην περιπέσω σε κάτι περιγραφικό. Εδώ υπεισέρχεται η δοκιμασία του πνεύματος, η άσκηση της ψυχής και ο εσωτερικός φωτισμός – κοντολογίς **ευαισθησία με κλίση πανανθρώπινη**.

~.~

– **Τι είναι τελικά η Κύπρος για σας και γιατί προσπαθείτε αφενός να την εκφράσετε και αφετέρου να απαγκιστρωθείτε από αυτήν;**

– Σε άλλο σημείο της συνέντευξης αναφέρομαι σε έλξεις και απώσεις. Λοιπόν θα σας πω ότι οι Κύπρος είναι απόλυτα συνυφασμένη με την ύπαρξή μου και την τέχνη μου. Ωστόσο με τα υλικά που μου προσφέρει **προσπαθώ να εκφράσω ακριβώς αυτό που την υπερβαίνει**. Στην ουσία πρόκειται για κάτι που θα πρέπει να υπερβαίνει και μένα. Εν τη πράξει κρίνονται τα πράγματα.

Το δεδομένο είναι ότι η Κύπρος είναι ένα νησί και η λέξη «**νησί**» αντιστοιχεί στα αγγλικά με τη λέξη island που εμπεριέχει ως έννοια **το στοιχείο της απομόνωσης**. Άλλωστε η συγγενική λέξη isolation σημαίνει απομόνωση και μοναξιά. Αυτός ο σεισμοπαθής γεωλογικά και ιστορικά χώρος έχει **υποστεί μια τραγωδία «υπέρογκη»**, όπως θα την έλεγε ο Σεφέρης. Μιλάμε για την τουρκική εισβολή και κατοχή. Σε μια στιγμή «όλα ξαλλάξασι για μας και γίναν άνω κάτω»· λαμπρή ευκαιρία για να ξαναγεννηθεί για μας «η φύση των πραγμάτων» που λέει ο **Κορνάρος**. Ωστόσο δεν έγινε κατορθωτό αυτό και δεν αντλήσαμε ως λαός από το πάθος μάθος. Η διαχείριση

της τραγωδίας δεν είναι μονάχα πολιτική είναι και πνευματική. Φροντίσαμε το πρώτο και παραβλέψαμε το δεύτερο, με αποτέλεσμα να απωλέσουμε όχι μονάχα τη γη μας αλλά και την ποιότητα της ψυχής μας. Και όμως το βάρος μιας τέτοιας τραγωδίας δεν μπορεί παρά να αντισταθμίζεται από την ασκημένη φύση, από ανθρώπους με γρήγορο νου και σώφρονα λογισμό. Αυτή η έλλειψη πνευματικής αντιμετώπισης της τραγωδίας σέρνει το λαό καθημερινά στην εξέδρα των συνθημάτων. Νιώθοντας ξένος στον τόπο μου, πικραίνομαι δημιουργικά, νιώθω μια χαρμολύπη που με καθιστά πεισματικά αισιόδοξο. Η δύναμη του πνεύματος άλλωστε δοκιμάζεται με την εις Άδου κάθοδό του, εκεί όπου φωλιάζει το αναστάσιμο φως που δεν είναι άλλο από τη **βαθύτερη γνώση του εαυτού μας**. Αυτό με ωθεί να θέλω να αποδράσω και να ξανοιχτώ «στον όμορφο αέρα της αντρειάς», να λέω τη γνώμη μου ελεύθερα, να γράφω την ποίησή μου ελεύθερα, **αγαπώντας σπαρακτικά τον τόπο μου ως σημείο αναγωγής και αφετηρία ποιητικών ανατροπών**, ως κάτι πέρα από αυτόν, με κατεύθυνση την ποίηση και μόνο.

~.~

- Έλληνας λοιπόν και οικουμενικός ποιητής. Ποιοι είναι οι κανόνες που ρυθμίζουν την ποιητική σας;

- Εδώ θα πρέπει μάλλον να επαναλάβω τις κωδικοποιημένες ευθύνες μου ως ποιητή, όπως τις έθεσα στο βιβλίο μου «Αιγιαλούσης επίσκεψις»:

*«Πρώτη και κύρια ευθύνη: Να πάρεις τη λέξη και να την κάνεις θυρεό προσδίδοντάς της ποιητική αξία και διάρκεια. Δεύτερη ευθύνη: Συγχρωτισμός του χώρου και του χρόνου, ανάπλαση και παλιγγενεσία. Μέσα στη λέξη παίζεται η μοίρα όλου του κόσμου· σε μία μόνο λέξη ανασυντίθενται τα ορατά και τα αόρατα. Τρίτη ευθύνη (κυρίως για Κυπρίους): Να δίνεις εάν χρειάζεται, την αίσθηση της διαλέκτου, όχι να τη μιμείσαι φολκλωρικά. Υπάρχουν σημεία κομβικά και κολπώσεις, όπου χωρεί φυσιολογικά ο ενοφθαλμισμός μιας λέξης ή φράσεις του ιδιώματος. Το δέσιμο να είναι λειτουργικό και παράλληλα αποτρεπτικό να «μιμηθούμε» τη διάλεκτο. **Αρκεί μια λέξη (μια απλή ένδειξη υπαινικτική) για να «υποδυθεί» τη διάλεκτο και να υπενθυμίζει πνευματικά τη διαρκή –εντός του ποιήματος– ροή της.** Τέταρτη ευθύνη: Να κατέχεις την τέχνη της **αναγωγής της ιστορίας σε μύθο** και να μιλάς για πράγματα υπαρκτά. Να προσγειώνεις το λόγο με αναφορές στα συγκεκριμένα. Να είσαι σαφής, φιλόανθρωπος, να μη ψευτίζεις την επιστήμη της πραγματικότητας. Πέμπτη ευθύνη: Να **σημαδεύεις το υψηλόν της λαϊκής ψυχής**, να συνταιριάζεσαι με το ρυθμό της, να συνεχίζεις τη γραμμή. Έκτη ευθύνη: Να εγγράφεις στο έργο σου λέξεις (κοινές είτε σπάνιες, αρχαίες, νεότερες, διαλεκτικές) που χτυπάνε την πόρτα σου. Να γίνεσαι σωτήρας τους δεν είναι λίγο. Έβδομη ευθύνη: Να*

κατατείνουν όλα σε γλυκεία διατύπωση – **ο λόγος, στρογγυλός και μαλακός, ν’ αποκρύβει περίτεχνα το μόχθο που χρειάστηκε για να φτάσει ως τη λείανση· να ξεγελά πως δήθεν αβασάνιστα.**»

Υπάρχουν φυσικά και άλλες ευθύνες. Η καταφυγή μας στην ποίηση δεν γίνεται αναίτια. Αυτή μονάχα έχει τη δύναμη να δώσει τα στοιχεία που χρειαζόμαστε, εφόσον τη συνέχει το *ελεύθερο φρόνημα*.

~.~

– **Η έννοια της «μεθιστορίας» είναι όπως βλέπουμε θεμελιακή για το έργο σας. Επίσης και η έννοια του «μύθου». Μας ενδιαφέρει να ακούσουμε από σας πώς συνδυάζονται αυτά τα δυο μέσα στο έργο σας.**

– Το πράγμα είναι απλό: **Ξεκινώ από την ιστορία και τη μυθοποιώ. Ο μύθος σε μένα έχει χαρακτήρα αλληγορίας ή παραβολής** ή κάτι άλλου που γεννιέται στη διάρκεια της δημιουργίας, ακολουθώντας τη συρμή του ποιήματος. Τίποτα δεν είναι προκατασκευασμένο. Θα έλεγα μάλιστα πως γράφω όντας περίεργος να δω **πού θα με πάει ο μύθος**. Αλλά κι αυτός είναι επινόημα που προκαλείται, θαρρώ μαγνητικά, από τη συγχορδία των λέξεων. Δεν εννοώ πως όλα αφήνονται στην τύχη. Αυτό που καλούμε τύχη (μη λησμονάμε πως είχε για τους αρχαίους θεϊκή καταγωγή) ουδεμία σχέση έχει με την τυχαιότητα, αλλιώςτικα η έμπνευση θα ήταν φτερό στον άνεμο. Η τύχη είναι ο αναγκαίος οδηγός για τη δημιουργία **ενός μύθου που αδημονεί να μάθει ποιος είναι**, να γνωριστεί δηλαδή με την εν εξελίξει μορφή του. Αυτή ακριβώς η γνώση είναι που ωθεί το μύθο στην αγκαλιά της ιστορίας, ώστε **από την ερωτική τους μίξη να προκύψει τελικά η μεθιστορική υπέρβαση και των δύο**.

~.~

– **Μιλάτε συχνά για τη σημασία της γλώσσας σε σχέση με τη δική σας δημιουργία. Πώς εννοείτε τη γλώσσα ακριβώς;**

– Να μου επιτρέψετε να επαναλάβω ένα σταθερό μοτίβο μου, όπως το είπα στην Ακαδημία Αθηνών κατά την υποδοχή μου ως αντεπιστέλλοντος μέλους της: «Επιθυμώ να καταστήσω τη γλώσσα μου **στραγγιστήρι των πολιτισμικών μας διαστρωματώσεων** και να την **ενεργοποιήσω μουσικά, ώστε να αγγίξω**

αδρανοποιημένες ηχητικές περιοχές και μυστηριώδεις δυνατότητες του λόγου. Μέσα σ' αυτόν τελεσιουργείται ο **οικουμενικά μαγικός χαρακτήρας της ποίησης**».

Η γλώσσα για τους Έλληνες εμάς του **ακραίου Ελληνισμού**, που ακόμη αγωνιζόμαστε για *εθνική επιβίωση*, αποτελεί και ουσιώδες **στοιχείο εθνικής επιβεβαίωσης**. Σε τούτο μάλιστα συμβάλλει και η **ζωτική αρχεγονία της κυπριακής διαλέκτου**, η οποία παρά τις αναπότερες προσμίξεις από τη γλώσσα τόσων κατακτητών διατηρεί στο ακέραιο τον ελληνικό χαρακτήρα της. Τίποτα λοιπόν δεν μας εμποδίζει να **αντλούμε από όλα τα επιστρώματα της ελληνικής μας λαλιάς**, καθότι η γλώσσα είναι *οικοδομικό υλικό* που προσφέρεται στη λογοτεχνική δημιουργία, την εμπλουτισμένη από κελαηδισμούς και ηχοχρώματα.

Ο δρόμος που ακολουθώ ως προς αυτό είναι προσωπικός, γιατί χειρίζομαι τη **γλώσσα ως όργανο** και όχι ως πολιτικό μαστίγιο ή όχημα ιδεολογικών εμμονών. Εκείνο που μ' ενδιαφέρει, μέσα από τη **γλωσσική μου ανεξιθρησκεία**, είναι να αναμορφώσω τις λέξεις **εμβαπτιζοντάς τες μνημονικά** και λειτουργικά στο αρχαίο τους ήθος. Για τούτο επιζητώ να επαναφέρω τη **ρυθμική**, το ύφος και τη φρεσκάδα μιας μακραίωνης ελληνικής παράδοσης από την οποία εξαρτώνται γόνιμα στοιχεία αναγνώρισης του προσώπου μας, θέλω να πω ο υπαρξιακός μας πολιτισμός.

~.~

– **Διαπιστώνουμε φιλοσοφικό στοχασμό στο έργο σας και στη ζωή σας. Ποια θεωρείτε πως είναι η σχέση ποίησης και φιλοσοφίας;**

– Μεγάλη και ακριβή. Το ζήτημα είναι να μην χρησιμοποιούμε την ποίηση προς έκθεση φιλοσοφικών ιδεών. Ο στοχασμός οφείλει να προβάλλεται στην ποίηση ως άγαλμα. Ουσιαστικά εκείνο που πελεκάται είναι η ίδια η ποίηση ως αποτέλεσμα αισθητικό. Η φιλοσοφία, η μαστοριά και το βάθος του στοχασμού, υπάρχει μέσα από το σημαινόμενο. **Όχι από το δηλούμενο, αλλά** ακριβώς από το αντίθετο, δηλαδή **από αυτό που υπονοείται**.

~.~

– **Μιλήσατε προηγουμένως για ποιητικό ήθος. Μπορείτε να μας δώσετε ένα σαφέστερο ορισμό;**

– Η λέξη δίνει και τον ορισμό. Όλη η ουσία βρίσκεται στην ταύτιση της λέξης με το ήθος της, την εσωτερική ποιότητά της. Αυτό σημαίνει ότι και **ο ποιητής οφείλει να ταυτίζεται με το ήθος του λόγου του**. Οι λέξεις είναι οι φύλακες άγγελοι του δικού του ήθους. Συλλογιέμαι συχνά ότι η καθαρότητα στη ζωή μας οφείλει να εκπορεύεται από τις λέξεις των στίχων. Θέλω να πω ότι **τα ποιήματα δεν επιτρέπουν να είμαστε μικροπρεπείς**. Η ευτέλεια παράγει κακή ποίηση κι εγώ θέλω να είμαι καλός ποιητής. Είναι ζήτημα ήθους και πνευματικής ανδρείας (όχι δηλαδή σωματικής ρώμης) η επιλογή. **Η ανάγκη να παραμένεις ποιητής υψηλού κινδύνου αντλεί τη δύναμή της από αυτό που υπηρετεί**.

~.~

– **Ας μιλήσουμε λίγο και για τους ποιητικούς σας προγόνους.**

– Θα ήταν ασφαλώς κοινός τόπος η αναφορά στον Όμηρο, στους αρχαίους Έλληνες τραγικούς και λυρικούς, στον Αριστοφάνη, τους βυζαντινούς υμνωδούς, τον Μαχαιρά, τα δημοτικά μας τραγούδια, τον Κορνάρο, τον Σολωμό, τον Κάλβο, τον Βασίλη Μιχαηλίδη, τον Καβάφη, τον Σεφέρη, τον Παπατσώνη (δεν εξαιρούνται φυσικά και άλλες ποιητικές κορυφές, όπως ο Ελύτης, ο Εγγονόπουλος, ο Εμπειρικός, ο Καρούζος κι αυτοί που με πρωτόθρεψαν: Παλαμάς, Σικελιανός, Καρυωτάκης, Βρεττάκος, Ρίτσος, Καββαδίας, αμή και ο βρακοφόρος διαλεκτικός Παύλος Λιασιδής και ο Παπαδιαμάντης, με την αθώα οικειότητα των ποιημάτων τους, και πλήθος άλλοι, από τον ανθοβολώνα των οποίων τρύγησα το μέλι).

Η αναφορά δεν είναι πλήρης ούτε και η σειρά αξιολογική, απλώς επισημαίνω ονόματα που άσκησαν τη δική τους επίδραση σε κάποιο στάδιο της προσωπικής μου εξέλιξης. Και δεν είναι μόνο αυτοί, από τον ελληνικό μας φυσικά συνέκδημο. Υπάρχει και πλήθος προγόνων από ξένα φύτρα, όπως είναι ο Σαίξπηρ και ο Δάντης, ο Έλιοτ, ο Πάουντ (κυρίως με την «Κατάη»), ο Ρίλκε, ο Λόρκα και η μεγάλη των Γάλλων σχολή, κυρίως ο Ρεμπώ, ο Λωτρεαμόν, ο Μπωντλαίρ, ο Μαλλαρμέ, ο Βαλερύ (ο τελευταίος και για τη βαθιά του σκέψη).

Αλλά γιατί ομιλώ μονάχα για ποιητές; Μορφές όπως ο Θουκυδίδης, για παράδειγμα, συγγραφείς όπως ο Πλάτων, ο Πασκάλ, ο Τσέχοφ και αναρίθμητοι άλλοι, επώνυμοι και ανώνυμοι, **διαμόρφωσαν τον ποιητικό μου ψυχοτροπισμό**.

Δεν είναι, απ' ό,τι φαίνεται, σωστό να παραβλέπουμε το χορταράκι χάριν του δέντρου. Σε μια πλαγιά του λόγου, σε μια σκισμή του λόγγου μπορείς να συναπαντηθείς με ένα σπάνιο ενδημικό αγριολούλουδο, μια λέξη, ένα ηχώχρωμα που θα καθορίσει –ποιος ξέρει– την αισθητική σου πορεία. Ο κόσμος γίνεται από όλα τα πράγματα, και η ποίηση επίσης. Υπό αυτή την έννοια μπορώ να

κατατάξω ανάμεσα στους ποιητικούς μου προγόνους τα Κλασικά Εικονογραφημένα και τον Μικρό Ήρωα της παιδικής μου ηλικίας, Ελληνικά Παραμύθια, βιβλία του Νίτσε, του Κακριδή, του Πεντζίκη, ερειπωμένα ξωκκλήσια, κύματα του Αιγαίου, πέταγμα πεταλούδας και Ηράκλειτο.

Την εικόνα συμπληρώνει η αναζήτηση βάθους στην τέχνη του κινηματογράφου και του θεάτρου (μεγάλοι σκηνοθέτες και η θεωρητική τους ματιά) και από κοντά η μελέτη των άλλων τεχνών, κυρίως των εικαστικών, μέσα από τη εξελισσόμενη κατάθεση έργων και κειμένων.

~.~

– Πώς βλέπετε το μέλλον της ποίησης;

– Η ποίηση είναι ο **λόγος που ουδέποτε εκπίπτει. Όσο πιο σκοτεινή η εποχή, τόσο μεγαλύτερη η ανάγκη (των ολίγων) για ποίηση.** Η αναμόρφωση του κόσμου δεν γίνεται από τις μάζες. Απλώς αυτές κρατάνε το λοστό. Από τη μετακίνηση κι από τη συντριβή κάτι καινούριο πάντα θα προκύψει. Το αποτέλεσμα θα κριθεί από τη φλόγα του κεριού. Η ποίηση είναι το φως στο σκοτάδι. Καλά το λέει ο Απόστολος Παύλος: «*Ου (=όπου) επλεόνασεν η αμαρτία υπερεπερίσσευσεν η χάρις*».

Αν με ρωτάτε για το είδος της ποίησης και τη μελλοντική της εξέλιξη, εδώ θα θυμηθώ τον ήρωα του **Τσέχοφ** στις «Τρεις αδελφές», τον Βερσίνιν, να προαισθάνεται και να ονειρεύεται αισιόδοξα τον κόσμο σε διακόσια-τρακόσια χρόνια. Ο κόσμος αλλάζει, οι άνθρωποι αλλάζουν, οι σχέσεις μας με τα πράγματα της ζωής μπορεί επίσης να αλλάξουν, εκείνο **που παραμένει σταθερό είναι ο νόμος ο φυσικός των αξιών. Το άλας δεν μπορεί να μωρανθεί.** Και πού να βρούμε αλάτι αν αυτό μωρανθεί; **Ακόμα κι αν η ποίηση καταντήσει,** μέσα στην ηλεκτρονική μας αυτοκρατορία, **μια καταπιεζόμενη αποικία,** ακόμη και τότε **θα βρει τον τρόπο να εκφράζεται** και να ξεκλειδώνει με μαθηματικές εξισώσεις τη δομή του σύμπαντος, τη δομή εντέλει του σύμπαντος εαυτού της. Θαρσείτε!

Δεύτερο μέρος της συνέντευξης για το περιοδικό "Αποικία"

7 Νοεμβρίου 2017

Ο ποιητής Κυριάκος Χαραλαμπίδης (*1940) -
φωτογραφίες: Ρήσος Χαρίσης

ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ: ΚΡΑΔΑΣΜΟΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ (Β')

Πρόσφατα, από τις εκδόσεις του ιστορικού Ίκαρου κυκλοφόρησε η ποιητική συλλογή του ποιητή **Κυριάκου Χαραλαμπίδη** με τίτλο **Ηλίου και Σελήνης άλως**. Είναι η δέκατη τρίτη κατά σειρά, μετά από ενεργό παρουσία 56 ετών στα ελληνικά γράμματα. Με την ευκαιρία αυτή, και ενόψει της επικείμενης έκδοσης των ποιητικών *Απάντων* του, ο Θεοδόσης Πυλαρινός έθεσε ερωτήματα στον ποιητή για τη ζωή και το έργο του, καθώς και για τα μελλοντικά του σχέδια. Μια συνέντευξη εφ' όλης της ύλης, ως συνέχεια της πρόσφατης δημοσίευσης στο περιοδικό «Αποικία» ανέκδοτων ποιημάτων του πολυβραβευμένου και πολυμεταφρασμένου Κύπριου

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ – στον πανεπιστημιακό (νεοελλ. φιλόλογο) Θεοδόση Πυλαρινό για το περιοδικό «Αποικία»

Συνέντευξη (μέρος Β ') Αναφορά στα βιβλία του ποιητή

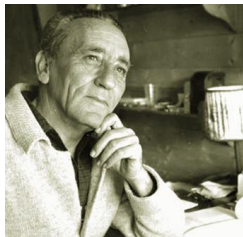

Ο ποιητής Κυριάκος Χαραλαμπίδης με τον καθηγητή Θεοδόση Πυλαρινό

(Θ.Π.) – Πείτε μας, παρακαλώ, λίγα στοιχεία για την «Πρώτη πηγή», την πρώτη σας συλλογή.

(Κ.Χ.) – Η «**Πρώτη πηγή**» τυπώθηκε το 1961 στην Αθήνα. Ήμουνα τότε φοιτητής, αλλά το μυαλό μου το είχα στην ποίηση. Φανταστείτε πως έγραφα μετά μανίας, μέχρι και εννιά ποιήματα την ημέρα, σε σημείο που ένας φίλος μου είπε: «*Συ δεν είσαι ένας φοιτητής στην Αθήνα, είσαι ένας ποιητής στην Αθήνα*». Δεν θα τολμούσα ωστόσο να προχωρήσω στην έκδοση της πρώτης εκείνης συλλογής, αν δεν είχα την πατρική ευλογία της μεγάλης ψυχής που λέγεται

Νικηφόρος Βρεττάκος (Κροκεές Λακωνίας 1.1.1912 – Αθήνα 4.8.1991). Ο συγγάτοικός μου Ζήνων, που έτυχε να τον γνωρίσει σε μια φιλική συντροφιά, του πήγε τα ποιήματά μου (εγώ ήμουνα ντροπαλός) και ο Βρεττάκος ανταποκρίθηκε με απρόσμενη αποδοχή. Τον πρωτοσυνάντησα στο τυπογραφείο του Ανδρέα Ματαράγκα ([οδός Ασκληπιού 37](#)), όπου εξέδιδε εκείνο τον καιρό τη συλλογή του «*Το βάθος του κόσμου*» (τυπ. Ματαράγκας, 1961). Εκεί μου επέστρεψε τα χειρόγραφα και με προέτρεψε να προχωρήσω στην έκδοσή τους. Κάλεσε μάλιστα τον τυπογράφο για τα περαιτέρω. Εκείνος φυλλομέτρησε τα ποιήματα και υπολόγισε ένα ποσό που έκανε το φοιτητικό μου βαλάντιο να... ανατριχιάσει. Με τον λεπτό του τρόπο ο Βρεττάκος του είπε να θεωρήσει πως εκείνα τα ποιήματα ήταν δικά του. Έτσι τον φιλοτίμησε να πληρωθεί μονάχα το χαρτί. Αλλά και υπό αυτούς τους όρους τα χρήματα δεν έφταναν. Η λύση βρέθηκε χάρη στην οικονομική συνδρομή αγαπημένων συμφοιτητών –επωνύμων τώρα πια– που μάλιστα ανέλαβαν και την πώληση του βιβλίου, εν είδει διοδίων, σε κάθε εισερχόμενο στο κτίριο της Φιλοσοφικής Σχολής!

Νικηφόρος Βρεττάκος (1912-1991)

Τι κάθομαι κι ανιστορώ όλα αυτά; Και όμως εκείνο το πρώτο βιβλίο είχε τις δικές του «*διοσημίες*» και αποτέλεσε, μπορώ να πω, τη βάση για την ποιητική μου εξακτίνωση. Αρκεί να φανταστεί κανείς ότι ο **Νικηφόρος Βρεττάκος** έδωσε σ' αυτό ακόμα και τον τίτλο, έκανε και τις τυπογραφικές διορθώσεις, έγραψε και την πρώτη κριτική (στο περιοδικό «*Επιθεώρηση Τέχνης*»).

Άλλη όμως εμβληματική μορφή, ο **Φώτης Κόντογλου** –μου είχε χαρίσει κι αυτός τη γενναιόδωρη αγάπη του– μου είπε το παράπονό του, ότι περίμενε περισσότερο Βυζάντιο από την «**Πρώτη πηγή**» και όχι ερωτικά ποιήματα. Η αλήθεια είναι πως εκείνη την εποχή ήμουν

ερωτευμένος (ενδεχομένως πιο πολύ με τον εαυτό μου) και έφαχνα να βρω τα είδωλά μου σε ποικίλες εκφάνσεις, ανάμεικτες με πρώτες αισθήσεις ή εντυπώσεις και διαβάσματα. Πρωτοανακαλύπτει κανείς τον κόσμο στο ξεκίνημά του, ίσως και να διαισθάνεται αμυδρά, μέσ' από το ποιητικό του τρεμούλιασμα, την πρώτη αιτία των πραγμάτων, καθώς και το δικό του στίγμα.

(Θ.Π.) – Αν δεν σας κάνει κόπο, πείτε μας λίγα στοιχεία και για τις άλλες συλλογές που ακολούθησαν.

Ο ποιητής Τάκης Παπατσώνης (1895-1976)

(Κ.Χ.) – Η δεύτερη συλλογή, «**Η άγνοια του νερού**» (1967), δημοσιεύτηκε έξι χρόνια αργότερα, από τις εκδόσεις «**Ίκαρος**», προλογισμένη θερμά από τον **Τάκη Παπατσώνη** (1895-1976). Νομίζω ότι με αυτή τη συλλογή τέθηκαν οι βάσεις για την ακρίβεια στην έκφραση και την ισορροπία των πραγμάτων μέσα μου. Η συνείδηση του ποιητή ήταν πλέον για μένα τελεσίδικη μοίρα. Άλλωστε ο Παπατσώνης δεν άφηνε διέξοδο, δεσμεύοντάς με ότι «ζωογονώ» –λέξη δικιά του– «*τη μαρασμένη και ασθενούσα νεοελληνική Ποίηση*». Της ξαναδίνω, έλεγε, «*με το πρόπον δέος το μεγάλο της ηθικό θεμέλιο, έναν νέο και σφριγηλόν Ουμανισμό*».

~.~

Ο καλπασμός επήλθε με την τρίτη στη συνέχεια συλλογή, «**Το αγγείο με τα σχήματα**» (1973). Μολονότι εκδόθηκε ιδιωτικά στη Λευκωσία, μπορώ να πω ότι άρχισε με αυτήν η πανελλήνια προσοχή στην ποιητική μου εργασία. Ο καθηγητής **Γ.Π. Σαββίδης**, σε άρθρο του στην εφημερίδα «*Το Βήμα*» και η **Νόρα Αναγνωστάκη** στο «*Χρονικό '73*» επαίνεσαν αφάνταστα το βιβλίο. Το ουσιώδες είναι ότι τα μισά τουλάχιστον ποιήματα της συγκεκριμένης συλλογής ήταν καρπός εμπειρίας από τη διαμονή μου στη Γερμανία, χάρη σε μια εξαμήνη υποτροφία για μετεκπαίδευση στη Βαυαρική Ραδιοφωνία του Μονάχου. Μέσα στο βιβλίο μπορεί κανείς να αναγνωρίσει τα δικά μου αποτυπώματα της «*Θύελλας και Ορμής*» (Sturm und Drang) – θέλω να πω: μιας δυναμικής εξόδου ως προς τη χρήση των εκφραστικών μέσων και των εικόνων. Τα θέματα επίσης υφίστανται μια πολυδύναμη προσέγγιση και την αναρρίπιση της δημιουργικής πνοής.

~.~

Κυριάκος Χαραλαμπίδης

Το επόμενο βιβλίο ήταν η «**Αχαιών Ακτή**» (Λευκωσία, 1977). Ιδιωτική έκδοση και αυτό, ευτύχησε αργότερα να επανεκδοθεί στην Αθήνα (εκδ. Άγρα, 2003). Η κυκλοφορία του βιβλίου, τέσσερα μόλις χρόνια από την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, αποδίδει τον αντίκτυπο και την ανατροπή της ιστορίας μέσα μου. Τονίζω αυτό το «μέσα μου», γιατί ακριβώς η τέχνη δοκιμάζεται παράλληλα με τη δοκιμασία του λαού και οφείλει –έτσι τουλάχιστον πιστεύω– να αυτορρυθμιστεί μεταποιώντας το προσφερόμενο υλικό σε μια ανώτερη μορφή αντίληψης του κόσμου και της ιστορίας.

~.~

Ακολουθεί το βιβλίο «**Αμμόχωστος Βασιλεύουσα**» (εκδ. Ερμής, 1982 – εκδ. Άγρα, 21997). Μια ογκώδης σύνθεση σαράντα επτά ποιημάτων που συνοδεύονται από τριάντα επτά σελίδες σημειώσεων με θέμα την **Αμμόχωστο**, όπου επιχειρώ να διασώσω την αρχέτυπη εικόνα της στη μνήμη των ανθρώπων. Προσέξτε, το βιβλίο έχει πολλαπλή ανάπτυξη. Καταρχάς αποτελεί μια προστατευτική ασπίδα πάνω από την κατεχόμενη και συλημένη πόλη. Παράλληλα, οι γεωγραφικές και ιστορικές συνισταμένες, σε τούτο το «ερωτικό μυθιστόρημα», όπως το αποκαλώ, εστιάζονται σε επί μέρους κρίσεις για τα συμβάντα, και σε αλληγορικές μεταφορές, όπου χωρούν ποικίλες έλξεις και απώσεις. Φυσικά η πολυπρισματικότητα της σύνθεσης διαπέρασε πρώτα απ' όλους εμένα, καθότι ένιωσα το χρέος να χωρέσω, με πρότυπο τον ιστορικό **Θουκυδίδη**, τη σημασία και το εύρος της κυπριακής τραγωδίας, προσδίδοντας σ' αυτήν διαστάσεις με μονιμότερη ισχύ. Πάσχισα δηλαδή μέσω αυτής να συλλάβω κάτι από τους οικουμενικούς νόμους της ζωής και τις αναλογίες των πραγμάτων. Μπορεί να φαίνεται παράδοξο, αλλά όντως «ένα κάποιο τι» μέσα μου βαθιά με κινούσε να οδηγήσω τα πράγματα σε βαθμό που να ονειρεύονται να εκφράσουν, μια κατά το δυνατόν προσομοίωση του σύμπαντος με τις υποθετικές συντεταγμένες του. Η κρούστα της ιστορίας υπέκρυπτε την εσωτερική ύλη και το ρυθμό της όλης σύνθεσης. Το εγχείρημα ήταν τολμηρό, αλλά υπήρχε από κάτω μια υπόγεια διαδρομή που έπρεπε θαρρείς να ακολουθήσω για να εκφράσω συν-παθητικά τον υπέργειο χαρακτήρα της συλλογής. Τέλος πάντων, αυτά δεν εξηγούνται χωρίς άμεση αναδρομή στη συλλογή, που **ευτύχησε παρόλα τούτα να γίνει το πιο γνωστό και δημοφιλές απ' όλα τα βιβλία μου**. Ίσως να συνέβαλε σ' αυτό και η **μουσική του Μάριου Τόκα**, γραμμένη ειδικά για την

«Αμμόχωστο Βασιλεύουσα» στη σκηνική μεταφορά της (θεατρικό δρώμενο, κατ' ακρίβεια) που κυκλοφόρησε αργότερα και σε ομότιτλο δίσκο. Την κορύφωση της αποδοχής αποτέλεσε βέβαια και η σκανδαλώδης ομολογία του **Σαββίδη** στο «Βήμα» (το 1985) ότι, αν ήταν αναγκασμένος να πάρει μαζί του σε νησί ένα μονάχα βιβλίο απ' όσα κυκλοφόρησαν τα τελευταία 25 χρόνια, θα επέλεγε την «**Αμμόχωστο Βασιλεύουσα**». Μπορεί αυτά να είναι λόγια συναισθηματικής απλοχωριάς, όμως δεν παύουν να έχουν κάποια οργανική σημασία ως προς την εντύπωση που άφησε το βιβλίο σε τέτοιας ποιότητας αναγνώστες.

~.~

Σειρά στα βιβλία μου έχει ο «**Θόλος**» (εκδ. Ερμής, 1989, – εκδ. Άγρα, 21998), το οποίου η θεματική αναφέρεται εξολοκλήρου στην τραγική πτυχή των αγνοουμένων. Πρόκειται για μια πινακοθήκη 31 προσωπογραφιών, θέλω να πω ποιημάτων που καλύπτουν ποικίλες όψεις του θέματος, μέσω των οποίων αναπαριστάνεται όχι μονάχα ο αυτονόητος σπαραγμός, αλλά και η ανθρώπινη περίπτωση στις ψυχολογικές και κοινωνικές της προεκτάσεις. Κυρίως με αυτό επιχείρησα να δώσω την έννοια «αγνοούμενος» στην υπαρξιακή διάστασή της, με όλα τα ιστορικά της συμφραζόμενα. Το τελευταίο μάλιστα ποίημα του «Θόλου», γραμμένο μόλις δέκα χρόνια από την εισβολή και την περίπτωση ενός Τούρκου αγνοουμένου. Ήθελα με αυτό να επιτελέσω μια υπέρβαση και να δω τον πόνο της μάνας ως Πλατυτέρας, πέρα απ' το καλό και το κακό. Εν κατακλείδι, το δεδομένο είναι ότι με το προηγούμενο βιβλίο, «**Αμμόχωστος Βασιλεύουσα**», καλύπτεται η γεωγραφική πτυχή της τραγωδίας (η απώλεια της γης), ενώ με τον «**Θόλο**» η ανθρώπινη (η απώλεια των ανθρώπων). Τα δύο μαζί συγκεφαλαιώνουν τον τραγικό χαρακτήρα των κυπρίων παθών, και θέλω να πιστεύω πως είχαν τη δική τους συμβολή στην ευαισθητοποίηση του ευρύτερου Ελληνισμού. Η βράβευση πάντως του «Θόλου» από την Ακαδημία Αθηνών ήταν μια έκπληξη για μένα, γιατί δεν το είχα υποβάλει σ' αυτήν.

~.~

Η ποιητική μου κατάθεση συνεχίζεται με τη «**Μεθιστορία**» (εκδ. Άγρα, 1995, 22000). Η θερμή κριτική υποδοχή

του, αποτελούν σαφή δείκτη της προσοχής της οποίας έτυχε, με κορύφωση φυσικά τη βράβειυσή του με το Κρατικό Βραβείο Ποίησης στην Ελλάδα. Δεν θα επιχειρήσω να το αναλύσω, θέλω απλώς να υπογραμμίσω την πολυσημία του τίτλου που φιλοδοξεί να εκφράσει με αριστοτελική χροιά «**τα μετά την ιστορία**» [1]. Δεν μιλάμε μονάχα για τη θεωρητική της υπέρβαση αλλά κυρίως για τη βαθύτερη και «φιλοσοφικότερη» ερμηνεία της, που ακουμπάει πάνω στα πράγματα. Το ιστορικό πλαίσιο προσδιορίζεται από ποικίλες εκφάνσεις ιστορικών δεδομένων (επίκαιρων και παλαιότερων) και από τη μυθική τους μεταποίηση, έτσι ώστε να αποκτούν ένα υπερβατικό προσωπικό χαρακτήρα.

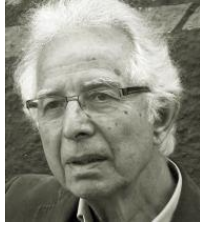
Το γεγονός ότι το βιβλίο κλείνει με δυο αρχαιόθεμα ποιήματα για την Ελένη και τον Ηρακλή απομακρύνει τον αναγνώστη από τον πειρασμό να βλέπει την ιστορία παρατακτικά. Ταυτόχρονα υποβάλλει έναν τρόπο σύλληψης του κόσμου στις ποικίλες του διαβαθμίσεις, μακριά από την ψευδαίσθηση μιας πραγματικότητας, η οποία καθίσταται, από την ιστορική μας δράση, ουσιαστικά πλασματική. Κοντολογίς το βιβλίο μπορεί να φαντάζει σαρκαστικά πολιτικό, στοχαστικά ειρωνικό, ανατρεπτικό ή ό,τι άλλο, πάνω όμως από αυτά απλώνεται ένας ύμνος για την αλήθεια –το ήθος– και τη δύναμη των ανθρωπίνων πραγμάτων.

~.~

Στις ποιητικές μου συλλογές θα μπορούσαν ίσως να ενταχθούν και οι μεταφράσεις που έκανα στον Ρωμανό: «**Ρωμανού του Μελωδού Τρεις ύμνοι**» (εκδ. Άγρα, 1997), εφόσον κυριαρχεί η προσωπική χρήση του λόγου. Όπως άλλωστε είπα σε παλαιότερη συνέντευξη στην εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», «*στις λέξεις του Ρωμανού αντιπρότεινα τις δικές μου, για να διαπιστώσω στο τέλος ότι κατέθεσα μια νέα δική μου ποιητική συλλογή υποδυόμενος τον Ρωμανό.*» Σε άλλη πάλι συνέντευξη στο περιοδικό «Η λέξη» συμπλήρωνα: «*Στην αρχή τον υποδύεσαι [τον Ρωμανό], αργότερα ταυτίζεσαι μαζί του. Από την άλλη δοκιμάζεις και την αντοχή της γλώσσας και τούτο, πάλι, σε βοηθά να συντάσσεσαι, να συγκροτείσαι ως άνθρωπος. Γιατί με τη μετάφραση [...] θητεύεις στην εγκράτεια και την άσκηση, την ταπεινοφροσύνη και το σεβασμό προς τον καρπό του πνεύματος του άλλου. Τι είναι άλλωστε η γραφή; Ένα δοκίμιο σκέψης: γράφοντας, υποθηκεύεις τον εαυτό σου στον αναγκαίο στοχασμό. Η διαμόρφωση του μέλλοντός μας τελικά εξαρτάται από τις ασκήσεις ακριβείας του μυαλού. Η ποίηση είναι επιστήμη.*».

~.~

Ακολουθεί η ποιητική σύνθεση «**Δοκίμιν**» (εκδ. Άγρα, 2000) που οφείλει τον τίτλο της στην αρχαία λέξη «δοκίμιον», μεσαιωνικό «δοκίμι», κυπριακό «διτζίμιν». Υπονοείται η δοκιμασία τόσο του πνεύματος όσο και της αγάπης που πρέπει να κερδίσει ο ποιητής ή όποιος άλλος, αφού σηκώσει το βαρύ λιθάρι που του αναλογεί και καταξιωθεί με την παλικαροσύνη που επέδειξε στη δημιουργία του έργου του. Άλλωστε το ίδιο το έργο οφείλει να είναι αποτέλεσμα έρωτος και κατακτήσεως. Τώρα προσέχω ότι ο χαρακτηρισμός «δοκίμιο σκέψης», που ανέφερα πιο πριν για τη μετάφραση του «Ρωμανού του Μελωδού», συμπίπτει και με το πνεύμα του βιβλίου. Χωρισμένο σε δώδεκα ενότητες που διευρύνουν τον άξονα της προγενέστερης «Μεθιστορίας», επιχειρεί να διαρθρώσει σπονδυλωτά την ύπαρξη ενός ολόκληρου Κόσμου, που περιλαμβάνει αναρίθμητες όψεις της εξωτερικής ιστορίας και της εσωτερικής ανθρωπογεωγραφίας. Το βάρος, όπως είπα και άλλοτε, πέφτει ασφαλώς στον χρόνο του ανθρώπου, ενορχηστρωμένου πολυφωνικά. Υπάρχουν, έλεγα, πολλές απρόσμενες γωνίες, ανατροπές και ανορθοδοξίες, που απαλύνονται από την ανθρώπινη συμπόνια ή και τη αίσθηση του χιούμορ, που άλλωστε προσιδιάζει σε περάσματα συνήθως τραγικά. Τραγική είναι και η αίσθηση που απορρέει από αυτό το ογκώδες βιβλίο που επιχειρεί με τους ζωδιακούς του κύκλους να εκφράσει τη γεωμετρική διάταξη του Σύμπαντος. Θα πρέπει ακόμα να προσθέσω ότι με το «**Δοκίμιν**» επιχείρησα να εκμεταλλευτώ ποιητικά και τη δοκιμιογραφική φόρμα. Ήταν ένα πείραμα για την καλλιέργεια ενός νέου τύπου ποιητικής έκφρασης –είδος δοκιμίου ποιητικού– που να διεγείρει νέες μορφές συνομιλίας και να δοκιμάζει νέους τρόπους επικοινωνίας.

~.~

Μετά από ένα τέτοιο καταιγισμό ποιημάτων ένιωσα την ανάγκη, ωσάν σε μουσική συμφωνία, να αλλάξω τόνο και ένταση με μια ενδιάμεση ανάπαυλα, που κατέληξε στο βιβλίο μου «**Αιγιαλούσης επίσκεψις – ένα ποίημα και ένα σχόλιο**» (εκδ. Άγρα, 2003). Και όντως πρόκειται για ένα μονάχα ποίημα ογδόντα στίχων που συνοδεύεται από ένα αυτοσχόλιο είκοσι δύο σελίδων. Σ' αυτό το μικρό βιβλιαράκι θέλησα να διασώσω τη μοναδικότητα του προσώπου μας, που δεν είναι άλλη από το πρόσωπο του χώρου της κατεχόμενης γης μας. Δε στόχευσα να γράψω ένα βιβλίο κραυγαλέα «πατριωτικό» Θεωρώ πως είναι ανοίκειο να εκμεταλλευόμαστε την πληγή. Μπορούμε, όμως, αντλώντας από αυτήν, να κάνουμε μια

«επίσκεψη» (με την αρχαιοελληνική έννοια του «επισκοπώ», που σημαίνει έχω πλήρη εποπτεία και συνείδηση των εις βάθος στοιχείων, μια βαθύτερη διείσδυση στο είναι του χώρου –που εν προκειμένω εστιάζεται στην κατεχόμενη Αιγιαλούσα). Ο συνδυασμός καθολικής θεώρησης και περίσκεψης είναι αναγκαίος· μας βοηθά να επαναπροσδιορίσουμε και να διασώσουμε το πρόσωπο του χώρου μέσα στον οποίο εντάσσονται ουσιώδη στοιχεία που καταρτίζουν την ψυχική μας ενότητα και διαφάνεια. Κατά παράδοξο τρόπο –το είπα και αλλού– ένιωσα κάποια στιγμή την ανάγκη να συμπλέξω τα στοιχεία της αδιατάρακτης μνήμης με τον τόνο της γλώσσας, πανελληνίας και κυπριακής, καθώς και με την άλωση του τόπου και την ευθύνη (το χρέος) του ποιητή.

~.~

Το επόμενο βιβλίο ήταν το «**Κυδώνιον μήλον**» (εκδ. Άγρα, 2006), οι εννέα ενότητες του οποίου επιχειρούν να διερευνήσουν μια μουσική περιοχή. Με αυτό κορυφώνεται η μετεξέλιξη του μύθου σε συνομιλία με στοιχεία ελληνικής διαχρονίας και με νεότερα ξένα. Θα έλεγα ότι εδώ συναιρούνται η εθνική και η ευρωπαϊκή μου συνείδηση, συνεπικουρούμενες από τη συνείδηση της γλώσσας. Όλα αυτά όμως εκφεύγουν του πλαισίου τους και καθίστανται οικουμενικές αξίες ή, ακριβέστερα, αισθητικές ποιότητες που επιζητούν να εκφράσουν τη γεωμέτρηση της ζωής.

~.~

Δεν ξέρω αν μιλώ συμβολικά ή κάπως σιβυλλικά. Προσπαθώ να περικλείσω την ουσία των βιβλίων μου μέσω του μαθηματικού τους τύπου. Ο αναγνώστης ας κρίνει.

Το βέβαιο είναι ότι με το βιβλίο μου «**Ίμερος**» (Μεταίχιμο, 2012), που έδωσα στη συνέχεια, τα πράγματα δεν κρύβονται· η θεματική του βιβλίου είναι ξεκάθαρη και αφορά τον Έρωτα. Τι είναι Έρωτος, αυτό είναι το ζητούμενο. Το μότο της συλλογής, παρμένο από το **πλατωνικό «Συμπόσιον»**, το καθορίζει: «*Έρωτος δ' εστίν έρωτος περί το καλόν, ώστε αναγκαίον Έρωτα φιλόσοφον είναι.*» Το «καλόν» εδώ έχει τη σημασία της ομορφιάς. Και ο ίμερος είναι η σφοδρή επιθυμία, η ερωτική λαχτάρα για μια τέτοια ομορφιά.

Κάνουμε τέχνη για να ξαναφέρουμε τα πράγματα της ζωής στην πρωταρχική τους ομορφιά, στο αρχαίο τους κάλλος. Στον δικό μου «**Ίμερο**» θέλησα να μιλήσω για τον έρωτα όλων των πραγμάτων, ο οποίος συνυφαίνεται και με την έννοια του θανάτου. Όταν αγαπάς πολύ θα συναπαντηθείς μοιραία και με την κραταιά ως θάνατος αγάπη – εννοώ το κραταιό μυστήριο του θανάτου συνδεδεμένου αναπόδραστα με τα άδυτα του μυστηρίου της Ζωής. Η **Κύπρις Αφροδίτη**, η μεγάλη του έρωτα θεά, σηματοδοτεί και την πορεία. Ουσιαστικά ο «**Ίμερος**» στοιχειοθετεί ένα ποιητικό δοκίμιο για τον έρωτα, καλύπτοντας τη Ζωή και τα πάντα γύρω από αυτήν.

~.~

Τα πράγματα πυκνώνουν ακόμη περισσότερο με τη συλλογή μου «**Στη γλώσσα της υφαντικής**» (εκδ. Μεταίχμιο, 2013). Τα ποιήματα εδώ συνυφαίνονται με τη σύγχρονη πραγματικότητα, ιδωμένη από ποικίλες γωνίες ή πνευματικές στο βάθος αγωνίες. Όλα μαζί αποτελούν στοχαστική μαρτυρία παλλόμενης ζωής, με ψήγματα μνήμης και μυθολογημένης ιστορίας – στοιχεία που άπτονται του μυστηρίου της ύπαρξης και της ίδιας της καλλιτεχνικής δημιουργίας.

~.~

(Θ.Π.) – Πείτε μας λίγα λόγια, αν θέλετε, και για την πρόσφατη συλλογή σας.

(Κ.Χ.) – Δέκατη τρίτη στη σειρά είναι η συλλογή μου «**Ηλίου και Σελήνης άλως**» (εκδ. Ίκαρος, 2017), όπου το γράμμα λάμδα κυματίζει στον τίτλο επάνω, προεικονίζοντας και τον μουσικό χαρακτήρα του βιβλίου. Και σ' αυτή τη συλλογή προσπαθώ, ίσως τώρα με πιο ανάλαφρο χέρι, να εκφράσω τη σύζευξη του γήινου με το ουράνιο, το γάμο του Ηλίου και της Σελήνης σε ρεαλιστικό και παράλληλα συμβολικό επίπεδο. Ο μύθος είναι το περίγραμμα, αλλά το βάθος πέφτει στις ίδιες τις λέξεις που αποκτούν συνείδηση του είναι τους, την εντελέχειά τους. **Άλως** είναι η ανταύγεια που σχηματίζεται γύρω από τη σελήνη και τον ήλιο υπό μορφή φωτεινού δακτυλίου. Επίσης είναι ο φωτοστέφανος γύρω από την κεφαλή των αγίων, καθώς και ο ρόδινος αμαυρός κύκλος γύρω από τη θηλή του μαστού. Με αυτά δηλώνεται η ανέλιξη από το ερωτικό και μητρικό στοιχείο (δηλαδή από το σώμα, τη φύση και την ίδια τη ζωή) προς μια ανώτερη και οντολογικά εξανθρωπισμένη θεία υπόσταση με όλες τις πνευματικές της διαστάσεις.

Η συλλογή είναι τρίπτυχη, χωρίς αυτό να δηλώνεται εμφανώς παρά μονάχα θεματολογικά. Την πρώτη ομάδα συνθέτουν ποιήματα για την **Αφροδίτη** με ό,τι αυτή σημαίνει. Η θεά χρησιμεύει ως περσόνα που παγιώνει παλαιότερα μοτίβα, ανακαινισμένα στο πλαίσιο της

ζωής και του θανάτου, καθώς κλυδωνίζεται από ποικίλες καταστάσεις του σώματος και της ψυχής.

Η δεύτερη ομάδα ποιημάτων αποτελεί μια αντιστροφή κι ενδεχομένως μια «**χριστιανική**» απάντηση στα προηγηθέντα «**αφροδίσια**». Εμφαντικά δηλώνεται ο θεολογικός χαρακτήρας τους, που όμως είναι και ανατρεπτικός, για να ανταποκρίνεται στην πεποίθησή μου ότι η Ορθοδοξία περιέχει κατά μεγαλειώδη τρόπο τη δυνατότητα της αναίρεσής της.

Ο τρίτος κύκλος ποιημάτων είναι ο **ιστορικός και μυθολογικός**. Μεταποίηση της ιστορίας σε μύθο, αλλά και επαναγωγή του μυθικού στο πλέγμα του μυστηρίου της ζωής. Δεν θέλω να πω περισσότερα, για να μην αποκαλύψω μυστικά των ποιημάτων ή διαταράξω τη βαθύτερη σχέση της συλλογής αυτής με τη γλώσσα και την ελληνική αισθητική.

~.~

(Θ.Π.) – Ας μιλήσουμε και για τα δοκίμιά σας, αλλά και για τις συνεντεύξεις που περιέχονται σ’ αυτά και αποτελούν μαρτυρίες ήθους και γνώσης.

(Κ.Χ.) – Όπως είπα και προηγουμένως η ποίηση είναι ένα είδος «δοκιμίου» (με τον δικό της βέβαια τρόπο). Γι’ αυτό και τα δοκίμιά μου δεν ξεχωρίζουν από την ποίηση ως προς την ευαισθησία της γλώσσας, τον εσωτερικό κυματισμό στη διάκριση των πραγμάτων και την αντίστοιχη λεκτική ανταπόκριση. Το παράλληλο παράδειγμα μπορεί να αναζητηθεί στο δίδαγμα μαστόρων της συγκεκριμένης τέχνης, όπως ο **Παλαμάς**, ο **Σεφέρης**, ο **Ελύτης**, ο **Παπατσώνης** και κάποιοι άλλοι φυσικά. Γιατί εκτός από σπουδαίοι ποιητές υπήρξαν και βαθύτατοι δοκιμιογράφοι, κάτι που οξύνει πιστεύω το βαθμό της σύλληψης, η οποία δεν μπορεί παρά να είναι στην ουσία της ποιητική. Όποιος θέλει να γνωρίσει από κοντά το δοκιμιογραφικό μου έργο μπορεί να ανατρέξει στη δίτομη έκδοση «**Ολισθηρός ιστός**» (εκδ. Άγρα, 2009), όπου συγκεντρώνεται υλικό που καλύπτει μια περίοδο 37 ετών από δοκίμια, μελέτες, άρθρα και συνεντεύξεις. Οι τελευταίες είναι κατά βάση νεότερες και έχουν επιλεγεί από μια μεγαλύτερη σειρά, ακριβώς για τον αυστηρά δοκιμιογραφικό χαρακτήρα τους. Το «ήθος» και η «γνώση» που αναφέρατε είναι το εξ ορισμού δικαίωμα,

αλλά και υποχρέωση της ποίησης να είναι αληθινή με τον δικό της κόσμο. Η ποίηση είναι, καταπώς το είπε ο **Έλιοτ**, «εξίσωση». Αυτό προϋποθέτει τη μαθηματική γεωμέτρηση των λέξεων και των νοημάτων. Εν πάση περιπτώσει, οι εννιά συνολικά συνεντεύξεις, που εντάχθηκαν στο βιβλίο, μου έδωσαν την ευκαιρία να εξετάσω τον εαυτό μου ως προς τη διάθεσή του να αγγίζει εθνικά και οικουμενικά θέματα σε συνδυασμό με ζητήματα ποιητικής αυτογνωσίας.

~.~

(Θ.Π.) – Ποια είναι τα σχέδιά σας για μελλοντικές εκδόσεις;

(Κ.Χ.) – Οι εκδόσεις «**Ίκαρος**» έχουν ήδη **προαναγγείλει για το 2018 την συγκεντρωτική έκδοση όλων των μέχρι τώρα ποιητικών συλλογών μου**. Η στιγμή είναι σημαντική, γιατί ολοκληρώνεται μια πορεία που ζητά από μόνη της τα δικαιώματά της. **Ύψιστο δικαίωμα του ποιητή είναι η διάσωση του έργου του**. Μερικές συλλογές μου είναι από καιρό εξαντλημένες. Μια ομοιόμορφη και χρηστική έκδοση, με τον δοκιμασμένο τρόπο που ο «Ίκαρος» ξέρει να κάνει, αποτελεί κάτι που ονειρευόμουν τα τελευταία χρόνια. Αυτό δεν σημαίνει ότι καταθέτω την πένα. Η ποίηση συνεχίζεται. Αρκεί να σας πω ότι έχω κιόλας έτοιμη μια νέα ποιητική συλλογή που θα εκδοθεί ξεχωριστά κάποια στιγμή. Όσο μεγαλώνω σε ηλικία, η ποίηση αντί να στερεύει με κατακλύζει. Σε μένα το πνεύμα είναι αντιστρόφως ανάλογο του γήρατος. Αισθάνομαι καθώς ο **Χέρμαν Έσσε**: «Όσο γερνώ γίνομαι νεότερος».

Φυσικά έχω κι άλλα σχέδια για μελλοντικές εκδόσεις. Είναι και η φροντίδα για την έκδοση των προσωπικών αναμνήσεων του πατέρα μου από τη ζωή και τη δράση του στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Με απασχολεί από χρόνια ο τρόπος που θα πρέπει να προσεγγίσω και να σεβαστώ, καθώς του αξίζει, το λιτό και περιεκτικό κείμενο ενός βετεράνου, του οποίου τα κατορθώματα θα έκαναν τον *Τζέιμς Μποντ* να ζηλέψει.

Στα μελλοντικά και... νεανικά μου, αν προλαβαίνω, σχέδια είναι το ημιτελές όνειρό μου να μεταφράσω τις **Βάκχες**, όπως θα τις ήθελα εγώ. Η ιδέα ξεκίνησε πριν από χρόνια από τον Σπύρο Ευαγγελάτο, που μου παρήγγειλε τη μετάφραση για την παράσταση του έργου στην Επίδαυρο. Επιχείρησα όντως και μετάφρασα τους πρώτους στίχους, αλλά τελείωσε ο χρόνος, γιατί προχωρούσα αργά

μελετώντας την υφή κάθε λέξης, έτσι ώστε η μετάφραση να αποτελεί εν τη πράξει και ένα δοκίμιο περί μετάφρασης. Στην ουσία ήθελα να αντιστοιχίσω το πνεύμα της μετάφρασης με την ουσία των Βακχών. Η χειροποίητη αυτή δουλειά έπαιρνε χρόνο σε έρευνα και τούτο δυσχέραινε την ανταπόκριση στην παραγγελία και την άμεση παράδοση.

Δεν ξέρω ακόμη αν θα μείνει τελικά ανεκπλήρωτη η χρόνια λαχτάρα μου να μεταφράσω το **Άσμα Ασμάτων** και την **Αποκάλυψη του Ιωάννη**, τους **Ολυμπιόνικους του Πινδάρου**, κάποιους **επιπλέον ύμνους του Ρωμανού του Μελωδού**, μια επιλογή από **αρχαίους Λυρικούς**. Και φυσικά να προχωρήσω στην έκδοση μιας **νέας σειράς δοκιμίων**. Το τελευταίο είναι για την ώρα και το πιο πιθανό να κατορθωθεί. Όσο για τα άλλα, θα μάθουμε καθ' οδόν...

~.~

[\[1\]](#) Σ.Τ.Σ. Ο ποιητής αναφέρεται στα 14 βιβλία της (αριστοτελικά) *Πρώτης φιλοσοφίας* που συναποτελούν τη λεγόμενη *Μεταφύσικη* του Αριστοτέλη (Στάγειρα 384 – Χαλκίδα 322 π.Χ.). Ο όρος «Τὰ μετὰ τὰ Φυσικά» (από τον οποίο προέκυψε αργότερα –εκ συναρπαγής– το σύνθετο «Μεταφυσική») οφείλεται στον *περιπατητικό* (δηλαδή αριστοτελικό) φιλόσοφο Ανδρόνικο τον Ρόδιο (1ος αιώνας π.Χ.), ο οποίος, στην πρώτη έκδοση των έργων του Αριστοτέλη, τοποθέτησε τα 14 εκείνα βιβλία/συγγράμματα μετά τα 8 βιβλία των *Φυσικών* του.

~..~

Ο **Κυριάκος Χαραλαμπίδης** είναι Κύπριος ποιητής. Γεννήθηκε το 1940 στην Άχνα και μεγάλωσε στην Αμμόχωστο. Σπούδασε στην Αθήνα και εργάστηκε στη Μέση Εκπαίδευση και στο Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου, απ' όπου αφυπηρέτησε ως Διευθυντής Ραδιοφωνίας. Έχει εκδώσει δεκατρείς ποιητικές συλλογές (και μια δίτομη συλλογή δοκιμίων και άρθρων) από το 1961. Πρόσφατη συλλογή: *Ηλίου και Σελήνης άλω* (εκδόσεις Ίκαρος, 2017).

Έχει τιμηθεί με πολυάριθμα βραβεία: Κρατικά Βραβεία Ποίησης Κύπρου (1974, 1978, 1983), Βραβεία Ακαδημίας Αθηνών (1989, 2003), Κρατικό Βραβείο Ποίησης Ελλάδας (1996), Βραβείο Καβάφη (1998), Αριστείο Γραμμάτων, Τεχνών & Επιστημών Κύπρου (2007). Είναι Επίτιμος Διδάκτορας του Πανεπιστημίου Αθηνών (2013) και αντεπιστέλλον μέλος της Ακαδημίας Αθηνών (2013). Μεταφράσεις του έργου του κυκλοφορούν -σε αυτοτελείς τόμους- στα αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, σουηδικά, ολλανδικά, βουλγαρικά, αλβανικά. Ποιήματά του έχουν ανθολογηθεί και στα ιταλικά κ.ά. γλώσσες.

